

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S.D.P.B.

Coll. No. 761

Title Viśayānanda

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 761 Subject : Vedānta.

Title : Viṣayānanda

Author : Vidyāraṇya Scribe : —

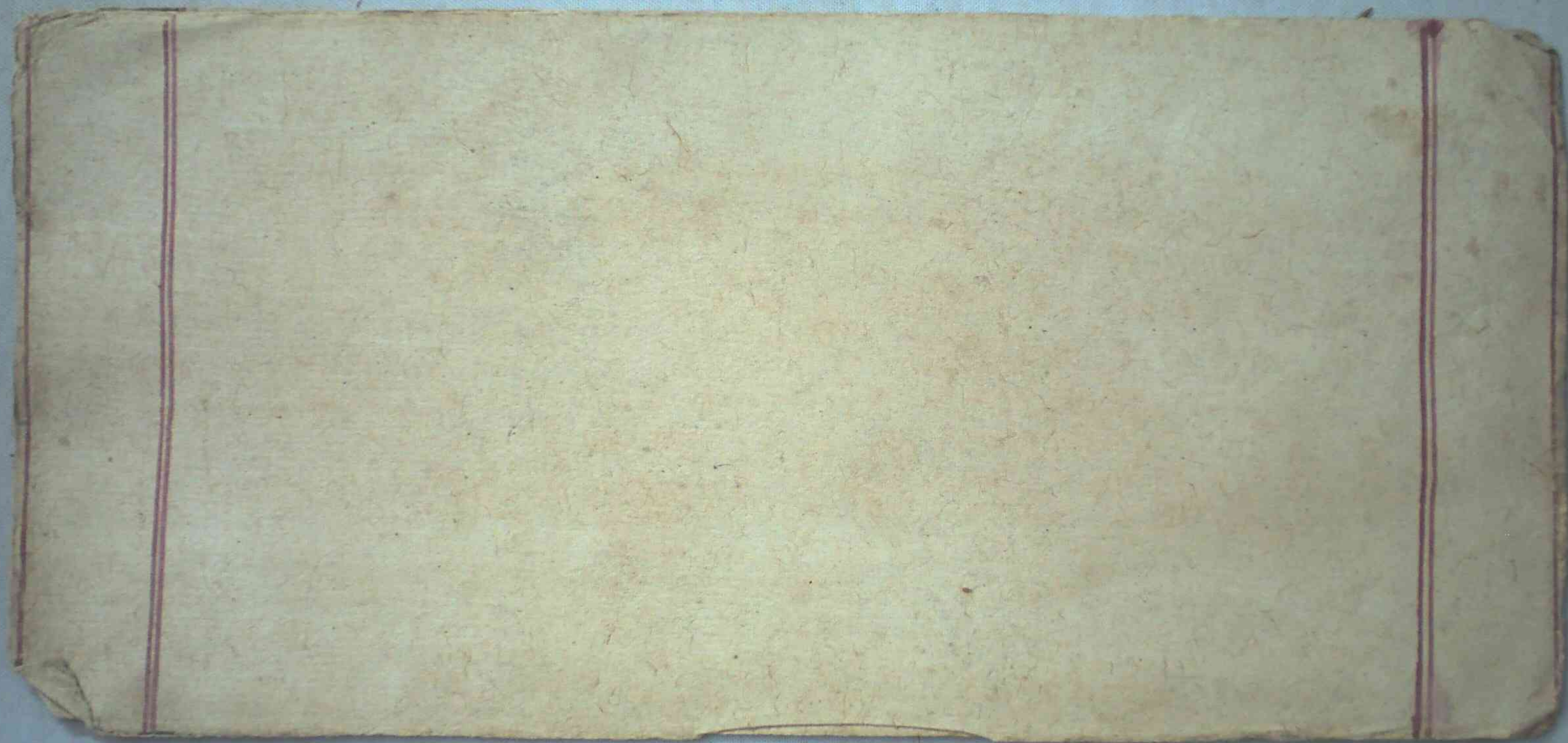
Date of the work : — Date of the Ms. : —

Place of the work : — Place of the Ms. : —

Size : 11.2" by 5.2" Extent : 5 foll.

Language : Sanskrit. Script : Devanāgarī

Remarks : —



अथात्रविषयानंदोब्रह्मानंदंशरूपनाक॥निरूप्यतेधारभूततदंशत्वंकृतिर्जगौ॥१॥
 षोडशपरमानंदोयोःखंडैकरसात्मकः॥अन्यानितृतामेतत्प्रमात्रामेवेषमुंजतः॥२॥शांता
 घोरास्त्रयाभूढामनमोहत्रयस्त्रिधा॥वैराग्यंहांतिरौदार्यमित्याद्याःशांतवृत्तयः॥३॥हृत्प्रा
 स्नेहोरागलोभावित्राद्याधोरवृत्तयःसंमोहनयमित्याद्याःकथिताभूढवृत्तयः॥४॥ ५ ॥

विष.ने.
२

ए॥ क्वचिद्विन्मात्रतानमितरत्रचिदानंदनानमित्येवंविभागकरणमनुपपन्नमित्याशंक्यचंद्रदृष्टं
तेनपरिहरति। जलद्रवंचेदिति॥ १॥ दृष्टंनचिद्विद्वदिति। ज्वलेप्रविष्टइति। उक्तमर्थदाशान्तिकेयोजयति
नक्षदिति। गतदेवोपपाद्येति। घोरिति॥ ए॥ ॥

ननु चेदोपाधेरुदकस्यैव विधादंशानां नमुपपन्न। प्रकृते रूपाधि नूनः स्यातः करणस्यैकत्वादेकांशानां नमुपपन्नमित्याशङ्क्य दृष्टान्तोत्तरमाह यवापीति ॥ १० ॥ इदानीं शोतासु वृत्तिषु विद्वानंदयोः प्रतीतो दृष्टान्तोत्तरमाह काष्ठे इति ॥ ११ ॥ नन्वेवं यवस्याकृतः कृते साशङ्क्याह ॥ वस्तुस्वरूपमिति। तत्र किं नि

यवापि निमलेनीरेव केरौ स्यात्संक्रमः। न प्रकाशस्य तदस्यास्मिन्मात्रोद्भूतिरन्तर्गता ॥ १० ॥ काष्ठे तौ सप्रकाशौ वा बुद्धवंगलतो यथा। शोतासु सुरवचैतन्मेतथैवोद्भूतिमाप्नुत ॥ ११ ॥ वस्तुस्वरूपमाश्रित्य यवस्याकृतयोः समः अनुभूतसमुसारोऽकल्पते हि नियासको ॥ १२ ॥ नद्योरमुनमूलसु सुखा नुमेव दृश्यते। शोतासु पिकविकश्चिदुरातिनाय दृश्यतां ॥ १३ ॥

यामकमित्याशङ्क्याह। अनुभूतसमुसारोऽति ॥ १२ ॥ अनुभूतिमेव दर्शयति। नद्योरिति। शोतासु प्यानंदप्रकाशोऽस्ति शोपिकविकश्चिदुरातिनायोनवतीत्याह। शोतेति ॥ १३ ॥

विष्णुः
२

पूर्वोक्तयोरमूढवृत्तिषु सुखाभावमेवानिषाद्यंदर्शयति। गृहक्षेत्रादीति ॥ १४ ॥ शोतासु पिकश्चिदंशकाशोऽस्ति शोपिकविकश्चिदुरातिनायोनवतीत्याह। शोतेति ॥ १३ ॥

गृहक्षेत्रादिविषये यदा कामो न वेत्तदा। यजसस्यास्य कामस्य योरत्वात्तत्र नो मुखं ॥ १४ ॥ मिथ्येन वेत्तस्मिन् दुःखमसिद्धौ तद्विवर्तते। प्रतिबन्धवेत्तौ क्रोधो द्वेषो वा प्रतिबन्धकः ॥ १५ ॥ अत्राक्षरस्यैव तीकारो विषादः स्यात्सनामसः। क्रोधादिषु महत्तदुत्तरं मुखं सुरवशांकापि हरतः ॥ १६ ॥ काम्यतामेहर्षवृत्तिः शोतातत्र महत्मुखं। नो गेमहत्तरं लानप्रसक्ता वीषदेव हि ॥ १७ ॥ महत्तमं विरक्तोऽविद्यानंदे तदीरितं ॥ एवं ह्यंतो तयोदायं क्रोधलोभनिवारणतः ॥ १८ ॥ सना चित्तिः सुरवेति सना वा ब्रह्मण स्वयं ॥ मृडिलादिषु सत्तेवमज्यते नैतरव्यं ॥ १९ ॥ यद्यसुरवन्वेत्ते तत्र ह्येव प्रतिबन्धात्। ह्यनिष्टं तसुरास्य निर्विघ्नं प्रतिबिंबनं ॥ २० ॥ मत्तान्न तत्र सुरवमित्याह। अत्राक्षर इति ॥ १४ ॥ क्रियादिषु सादयः स्पष्टार्थः। एवं ह्यंतो तयोदायं क्रोधलोभनिवारणतः ॥ १८ ॥ सना चित्तिः सुरवेति सना वा ब्रह्मण स्वयं ॥ मृडिलादिषु सत्तेवमज्यते नैतरव्यं ॥ १९ ॥ यद्यसुरवन्वेत्ते तत्र ह्येव प्रतिबन्धात्। ह्यनिष्टं तसुरास्य निर्विघ्नं प्रतिबिंबनं ॥ २० ॥

ये

सत्ताचितिर्दयंमकमिति। मृत्तिलादिषुसन्नात्रमित्यर्थः। घोरमूढयोर्धयोः शान्ताचितिर्विशान्तवृत्तौसच्चिरा
नंदस्वयोपिवक्ताः एवंसप्रपंचब्रह्मानिहितमित्याह। मिश्रमिति॥२१॥ अमिश्रंक्रुतो ज्ञायनद्रत्याशंक्याह।

सत्ताचितिर्दयंमकं धावृत्तयोर्धोरिमूढयोः। शान्तवृत्तौत्रयंमकं मिश्रं ब्रह्मेष्टमीरितं॥२१॥
अमिश्रंज्ञानयोगाभांतौचपूर्वमुदीरितौ। आद्येध्यायेयोगचित्तज्ञानमध्याययोर्धयोः॥२२॥
असन्नाज्ञादुःखेदेमायारूपंत्रयंविदं॥ असन्नानरश्रंगादौजादौकाष्टशिलादिषु २३

अमिश्रमिति। तौचज्ञानयोगौपूर्वमेवोक्तावित्यर्थः। क्रुतोकावित्याशंक्ययोगः। प्रथमाध्यायउक्तद्रमाह। आद्येध्या
येति। समनंतराध्याययोर्ज्ञानिसुक्तमित्याह। ज्ञानमध्यायेति २२ ननुसच्चिदानंदानांब्रह्मस्वरूपविमायः। किं विप्र.नं.
रूपमित्याशंक्याह। असन्नेति नृशृंगादवसत्वं मृत्तिलादिषुजाड्यमिति विवेकः॥२३॥

दुर्बलंक्रुतेसाशंक्याह॥ घोरिति॥ एवंसर्वत्रमायाप्रतिनासतइत्याह। एवमिति। शान्तादिषुवृत्तिषुब्रह्मणो
मिश्रत्वेकिंकारणमित्यतश्चाह। शान्तेति॥२४॥ एतदनिधानं किमर्थमित्याशंक्यब्रह्मध्यानायमित्याह। एवं
स्मितेति। नृशृंगादिषुपेक्षान्यत्रब्रह्मध्यानं कर्तव्यमित्याह। नृशृंगादिति॥२५॥ अन्त्येत्तुर्लंकंक्रुतं कथं

घोरमूढधियोऽऽरं एवंमायाविर्गुणिता॥ शान्तामुजडबुद्धौक्यामिश्रं ब्रह्मेतिकीर्तिता॥२४॥
एवंस्मितेऽन्त्येत्तुर्लंकंक्रुतं कथं॥ नृशृंगादिषुपेक्षेतशिष्टध्यायेद्यथायथं॥२५॥
शिलादौनामरूपेदेवसत्कासन्नात्रचित्तनं॥ त्यक्तादुःखंघोरमूढधियोः सच्चिद्विचिंतनं॥
॥२६॥ शान्तामुसच्चिदानंदंदास्वीनपेप्येवंविचिंतयेत्॥ कनिष्ठमध्यमोऽक्षुष्टास्त्रिस्तश्चिंतः क
मादिमाः॥२७॥

अथमित्यतश्चाह। शिलादाविति। घोरमूढबुद्धिषुदुःखंपरित्यज्यसच्चिद्रूपयोश्चिंत
नं कर्तव्यमित्याह। त्यक्तादुःखमित्याह। सात्त्विकवृत्तिषुब्रह्मसच्चिदानंदंदास्वयोपिध्यायेत्त्याह। शान्तेति ए
षाध्यानानां साम्यं किंनेत्याह। कनिष्ठमध्यमइति॥२७॥ ॥ श्रीरामः ॥ ॥

इदानीं निर्गुणब्रह्मध्यानेऽनविकारिणोऽनुग्रहाय मिश्रब्रह्मध्यानेऽधिकार इत्यभिप्रायेणाह। मंदस्मेति
॥२७॥ एवं मंदस्मृतिक ध्यानत्रयमुक्ताः। हनिकं ध्यानमाह। औदासीन्येति। उत्तमोत्तममिति। ऐसो ध्याने
ज्योऽधिकमित्यर्थः। उक्तं निगमयति। ध्यानमुक्तमिति। ॥२८॥ अथ मंजानावांचतरनेदः किं त्रेसाह। न

मंदस्मव्यवहारेऽपि मिश्रब्रह्मणि चिंतनं॥ उक्तं वक्तुमेवात्र विषयानंद इति ॥२९॥
उदासीन्ये बुधी हतेः शौचि त्मा दुन्नमोत्तमं॥ चिंतनं वासनानंद ध्यानमुक्तं च उर्विधिं ॥३०॥
न ध्यानं तानयोगां ब्रह्मविद्यैव साख्युः॥ ध्याने नैकाग्रमापन्ने चित्रे विद्या सिरीतवे
त् ॥३०॥ विद्यानायां मच्चिदानं रात्रं वै करमात्मतां प्राप्स्यन्ति नने देन नैदकोपाधि
वर्जनात् ॥३१॥

ध्यानमिति। तर्हि किमेतदिमाशंक्याह॥ ब्रह्मविद्यैवेति। इयं ब्रह्मविद्या कथमुत्तमत्वे साशंक्याह॥
ध्यानेन नि ॥३०॥ अस्या विद्याविहेतुमाह॥ विद्यायामिति ॥३१॥

वि. नं.
४

नेदकोपाधिवर्जनादित्युक्तं तानेव नेदकोपाधीनाह। शान्तघोरा इति। एतेषां परिहारः केनोपायेनो
साशंक्याह। योगादिवेकत इति ॥३२॥ फलितमाह॥ निरुपाधीति॥ त्रिपुटी त्रिनाना तादात्म्यं दोष
इत्युक्तं तद्वत्तयः ॥३३॥ अथ मुपसंहरति॥ ब्रह्मानंदेति ॥३४॥ ॥ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्रज

शान्तघोराः शिलाद्याद्याश्च नेदकोपाधयो मुताः॥ योगादिवेकतो वैषामुपाधीनामुपा
कृते ॥३२॥ निरुपाधि ब्रह्मतत्वेनासमाने स्वयं प्रनो॥ अर्धे ते त्रिपुटीनास्त्रिनामानंदोय
मुच्यते ॥३३॥ ब्रह्मादंदनं दानिधेयं पंचमो ध्याय इति ॥ विषयानंद एतेन चारेणांतः
प्रविश्यते ॥ प्रियावरिहरोनेन ब्रह्मानंदेन सर्वदा ॥ पायस्व प्राणिनः सर्वान्वाशि
तान् शुद्धं ॥ त ॥३५॥ ॥ इति विषयानंदमूलसमाप्तः ॥ ॥

का
देविषयः नंदोऽप्युपनिषत्सु निवर्त्य किं करेण श्रीरामकृष्णारव्य विडुषा विरचते ब्रह्मानं
॥ गरीतीतीर्थविद्यारण्यमुनिवर्त्य किं करेण श्रीरामकृष्णारव्य विडुषा विरचते ब्रह्मानं
॥ पंचदशी समाप्तः ॥ श्रीराम ॥ श्री ॥ ठः

१५

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

श्रीराम